

- Elektronne uriaduvannya ta elektronna demokratiia: navch. posib.: u 15 ch. / za zah. red. A.I. Semenchenka, V.M. Dreshpaka. – K., 2017. Chastyna 10: Elektronni posluhy / [R.M. Matviichuk, S.P. Kandziuba]. K.: FOP Moskalenko O. M., 2017. 60 s.
- Zabroda D.H. Administratyvni rehlymenty yak zasib zapobihannya koruptsii / D. H. Zabroda // Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Yurydychni nauky. 2014. # 1. S. 109 – 119. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vznu_Jur_2014_1_21.pdf
- Klimushyn P.S. Metodolohii rehlymentatsii ta nadannia elektronnykh administratyvnykh posluh / P.S. Klimushyn ta D.V. Spasibov// Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia 1(49)/2016. S. 2 – 5.
- Kontrahent (Contr Agent). Liha-Zakon. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://ca.ligazakon.net/document/38942001/dossier>
- Merezha tsentriv nadannia administratyvnykh posluh v Ukraini. Zvit pro rozvytok merezhi Tsentriv nadannia administratyvnykh posluh za 2018 rik informatsiia podana stanom na 01.01.2019 zghidno zvituu MERT, yakyi opublikovano na me.gov.ua. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://posludy.gov.ua/be/files/10062/embed>
- Merezha tsentriv nadannia administratyvnykh posluh v Ukraini. Zvit pro rozvytok merezhi Tsentriv nadannia administratyvnykh posluh za 2017 rik informatsiia podana stanom na 01.01.2018 zghidno zvituu MERT, yakyi opublikovano na me.gov.ua. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <file:///D:/Documents/Downloads/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%202017.pdf>
- Pysarenko H.M. Administratyvni posluhy v Ukraini: orhanizatsiino-pravovi aspekty: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Pysarenko Hanna Mykolaivna. Odesa, 2006. 196 s.
- Rehlyment. Ukrainskyi yurydychnyi terminolohichnyi slovnyk. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php?file=%D0%E5%E3%EB%E0%EC%E5%ED%F2.txt>

Отримано 26.02.2019

УДК 338; 304; 159.9

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬСТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РЕФОРМАЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ольга Владимир

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна*

Резюме. Присвячено дослідженню психологічних особливостей суспільства та їх впливу на реформаційні процеси у державі та національній економіці. Розглянуто історичні особливості формування панівних економічних моделей світу. Розкрито психологічний тип російської поведінки та охарактеризовано азійський спосіб господарювання. Проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні фактори формування психологічних та господарських особливостей українського суспільства у різні періоди. Охарактеризовано світогляд, господарські та ментальні цінності українців у добу Козаччини. Проведено порівняльний аналіз основних поглядів православ'я та католицизму (протестантства). Розкрито вплив зовнішніх культур, природних умов та світоглядних переконань на господарську поведінку та побудову суспільних відносин. Визначено основні проблеми розвитку національного суспільства та національної економіки в сучасних умовах. Обґрунтовано вплив психологічних та культурних чинників на розвиток національної економіки. Виділено першочергові напрями як основоположні для забезпечення реформацій національної економіки України.

Ключові слова: національна економіка, економічна психологія, економічна поведінка, господарський менталітет, економічні теорії, економічні моделі, азійський спосіб господарювання, Козаччина, свобода, економічний націоналізм.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF SOCIETY AS A KEY FACTOR OF NATIONAL ECONOMY'S REFORMATION

Olha Vladymyr

Ternopil Ivan Pul'uj National Tactical University, Ternopil, Ukraine

Summary. *The article is devoted to research of psychological features of society and their influence on the state's and the national economy reformations. The historical features of the formation of the dominant economic models of the world have been considered in the article. The psychological type of Russian behavior and the Asian way of managing has been described. The objective and subjective factors of formation the psychological and economic features of Ukrainian society in different periods have been analyzed. The worldview, economic and mental values of Ukrainians in the Cossack's age have been described. A comparative analysis of the main views of Orthodoxy and Catholicism (Protestantism) was conducted. The influence of external cultures, natural conditions and ideological beliefs on economic behavior and construction of social relations has been revealed. The basic problems of development of national society and national economy under modern conditions have been determined. Priority directions as fundamental for ensuring the reforms of the national economy of Ukraine have been identified.*

Key words: *national economy, economic psychology, economic behavior, economic mentality, economic theories, economic models, Asian way of managing, Cossack, freedom, economic nationalism.*

Постановка проблеми. 24 серпня 2018 року в Україні відзначали 27 річницю незалежності держави. Період незначний у процесі становлення та розвитку національної економіки, проте і за цей час можна досягнути позитивних державних результатів, у тому числі економічних реформацій. Безумовно, починаючи з 90-х років ХХ ст. і до нині досягнуто чимало успіхів у різних сферах суспільного життя та різних галузях національної економіки. Якщо розглядати потенціал національної економіки, з яким Україна вступила на шлях державотворення, то варто зазначити наступне: Україна займає 46-е місце у світі, і 2 місце у Європі в рейтингу за площею, 8 – у списку країн за використанням землі сільськогосподарського призначення (чорноземи займають в Україні близько 44 % території (у світі близько 6 %), 31-е за чисельністю населення (при цьому, що в країні спостерігається постійна від'ємна динаміка – у 2015 році населення України становило 44, 4 млн. осіб, тоді як у 1991 – 52 млн. осіб; у більшості ж країн світу існує приріст населення), Україна володіє значними покладами корисних копалин, займає гідні позиції у світі у сфері літакобудування та ІТ-технологій. Уряд України різних періодів розробляв програми економічного розвитку та реформування різних сфер суспільного життя. Проте якщо порівнювати основні поточні макроекономічні показники з попередніми, а також з іншими країнами світу, то можна зрозуміти, що в Україні є значні проблеми, які потребують негайного вирішення. Провідні економісти, банкіри, підприємці, урядовці й надалі пропонують різні програми державних економічних реформ, які нарешті не увінчуються очікуваними результатами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних публікацій можна знайти чимало цінних праць наукового й практичного характеру щодо реформування різних сфер національної економіки України. Зокрема, проблематика розвитку національного підприємництва та промисловості цікавить А. Кукарських, О. Захаркіна, І. Павленка. Дослідженням розвитку банківської системи, стабілізації грошового ринку, грошової політики та її впливу на національну економіку займаються А. Гальчинський, О.Дзюблюк, В. Міщенко, А. Мороз, О. Береславська. Обґрунтуванню доцільності впровадження інновацій, залученню інвестицій та вдосконаленню менеджменту присвятили свої праці Б. Андрушків, О. Кендюхов, Л. Малюта, Л. Мельник, Н. Черкас.

Мета статті. Основні обставини та особливості розвитку національної економіки України свідчать про недостатню ефективність реформ та трансформацій. Цінні і

науково обґрунтовані пропозиції щодо розвитку національної економіки, розроблені провідними економістами країни, не втілюються у практику, а відтак у державі відсутні конструктивні зрушення економічного характеру. Отож, основною метою статті є пошук причин неекономічного характеру, від яких безпосередньо залежить розвиток національної економіки України.

Постановка завдання. Відповідно до поставленої мети виокремлено такі завдання: розглянути історичні особливості формування панівних економічних моделей світу; розкрити психологічний тип російської поведінки та охарактеризувати азіатський спосіб господарювання; дослідити об'єктивні та суб'єктивні фактори формування психологічних та господарських особливостей українського суспільства; розкрити вплив зовнішніх культур, релігійних, природних умов та світоглядних переконань на господарську поведінку; визначити пріоритетні напрями як основоположні для реформаций національної економіки України.

Виклад основного матеріалу. Норвезький економіст Віктор Норман зазначає: одна з чудових рис економічної теорії як науки полягає в тому, що це лише спосіб мислення, фактичних знань не існує [1, с. 70]. У сучасному теоретичному світі реальність і фактичні знання іноді виступають лише як елементи, які порушують спокій. З такими висловлюваннями можна частково погодитись, адже розвиток економіки як способу господарювання та економічної думки як науки про теорії господарювання постійно видозмінюється залежно від історичних змін суспільного устрою. Конкретна форма мислення та наукові засади кожної з економічних теорій були актуальними та доречними у конкретні періоди суспільних трансформацій, які стосувалися принципів господарювання, державного устрою, виробництва, відносин власності тощо. Економічні закони, які діяли у феодальному суспільстві, втрачають свою актуальність в епоху капіталізму, а розвиток комуністичних ідей був об'єктивно зумовленим суспільними трансформаціями кінця XIX ст. На противагу ідеям глобалізації, міжнародного поділу праці, спеціалізації та вільної торгівлі все частіше висувуються потреби збереження та відстоювання національних інтересів. Очевидним є те, що економічна думка – наука динамічна й направлена на забезпечення гармонізації суспільних відносин та реалізації як особистих економічних інтересів, так і досягнення загальнодержавного економічного ефекту. Динамічність економічних вчень ще раз доводить, що деякі економічні закони не є сталими, а видозмінюються відповідно до вимог кожної епохи, до потреб суспільства, до особливостей світогляду, мислення та пізнання. Отож, первинно суспільна психологія та поведінка зумовлюють трансформації економічного устрою, а не навпаки. Ефективність економічних реформаций можна досягнути лише за умови готовності суспільства до відповідних перетворень у поведінці, мисленні, світогляді та формах господарювання.

Українське суспільство зазнавало значних трансформацій. З одного боку, цей процес носив природно-еволюційний характер, що є характерним кожному народу, а з іншого боку, перетворення українського суспільства були зумовлені зовнішніми, так би мовити чужорідними, факторами, які здебільшого залишили негативний слід у формуванні психологічних особливостей суспільства та визначили хід державотворення й економічних перетворень.

Дослідження національної психології є досить важливим при визначенні господарського (економічного) менталітету й передбачення політичних рішень уряду. Г. Мюнстерберг, досліджуючи відмінності між греко-латинською (греки, італійці, іспанці) та тевтонськими (німці, англійці, нідерландці, скандинави) расами, дійшов висновку, що національні психологічні риси впливають на роботу систем уваги, асоціативного мислення, гальмування. Більш вразливі народи півдня перебувають під владою свого сприйняття, північні народи здатні концентрувати увагу. Психологічні

відмінності можна побачити повсюди – на побутовому рівні, у підходах до господарювання, у мистецтві. Південні народи прославилися скульптурою та живописом, їх мистецтво просте, як грецький храм, простота присутня і в музичних мелодіях. Натомість, мистецтво північних народів ускладнене: німці серйозні у музиці; образи Шекспіра неоднозначні, двоїсті; багатоплановість є характерною для голландського живопису. На основі глибшого психологічного аналізу можна передбачити поведінку суб'єкта, направлену на політичні дії, порядок проведення реформ [2, с. 280].

У процесі еволюції міжнаціональних зв'язків між країнами Заходу сформувалося чотири типи економічного мислення залежно від стану нації:

- економічно сильні нації з порівняно слабкими загальнонаціональними традиціями у своєму мисленні спираються на суто ринкові постулати й індивідуалізм. Головною сполучною ланкою такої нації виступає ринок. До таких країн належать США, Австралія, Канада;

- економічно сильні країни з глибокими національними традиціями, і навіть національна спільність – економічне мислення не індивідуалістичне, а інституційне та соціальне, що ближче всього відповідає національним інтересам. Дану групу репрезентують Японія та країни Західної Європи;

- економічно слабкі або ослаблені країни, але з історично сильними і глибокими загальнонаціональними зв'язками, до яких можна віднести Індію та Китай. В економічному мисленні цих країн пріоритет віддається, безумовно, загальнонаціональному інтересу;

- несформовані нації і слабкорозвиненою економікою. Їх мисленню притаманна відсутність самостійності, яку підміняє строкатий конгломерат зарубіжних теорій, що відображає не національні, а кланові чи групові інтереси.

Також під впливом дії національних потреб та психологічних особливостей сформувалися три основні регіональні різновиди національних моделей, що визначають соціально-економічний розвиток сучасного світу: а) американська ліберальна модель, загалом, характеризується мінімізацією державного втручання, яке зводиться, як правило, до правового регулювання господарського життя; б) західноєвропейська соціал-демократична модель традиційно відрізняється сильною соціальною позицією і політикою держави; в) японська патріархально-корпоративна модель бачить роль держави (уряду) у виробленні та реалізації стратегії економічного зростання [3, с. 30].

М. Бункіна та В. Семенов, досліджуючи характер і психологію росіян, зазначають: російська людина характеризується домінуванням емоційного начала над раціональним, яке тліє за умов політичної сплячки, але спалахує пожежею бунтів і революцій. Російські історики (Кармазін, Ключевський) описують логіку російського буття як одвічну, стихійну, монгольську пристрасть до руйнування; загибель культури – зубожіння та оціпеніння; наведення порядку зазвичай методом «залізної руки»; а нову оранку ґрунту – як основу для нових змов та бунтів ... і все спочатку [4, с. 281].

Росія ніколи не була путівною зіркою науково-технічного прогресу, «майстернею світу», як і взірцем порядку й організації, а її інфраструктура (дороги, комунікації, сфера послуг) часто виступає предметом насмішок. Зате у літературній творчості Росія зазнала світової слави. Росіянина часом навідує відчуження від усього мирського, яке виникає на тлі монотонності існування й життєвої туги, захоплення релігійною містиккою і очікуванні «чуда».

Росія здавна була аграрною країною й сезонна праця мало сприяла формуванню таких навиків, як системність та педантизм. Росіянин замкнутий і обережний, навіть боязкий, завжди «собі на умі», кращий на початку діла, гірший, коли воно йде до кінця, йому важко з гідністю нести успіх. Зі слів Н. Федорова, меланхолічний склад росіянина

зумовлений шириною євразійського простору, що не сприяло розвитку наполегливості у внутрішній боротьбі над собою і породило такі риси, як відсутність розрахунку, відповідальності та ініціативи [4, с. 286].

Характерною рисою російського народу є російська община, прагнення до колективізму, общинного життєвого устрою. Община – це тепло й людяність, взаємодопомога і згода. Разом з тим слід виділити певні наслідки даного феномену. По-перше, це те, що звичайне право погано поєднується із законопослушністю. «Росіянина рятує від жорстких законів майже повсемісне їх невиконання» (А. Герцен). По-друге, община гальмує розширення «картини світу», а відтак обмежує свободу вибору. По-третє, общинний устрій виховує політичну пасивність, апатію, конформізм і пов'язаний з ним «ефект глядача». В соціальних групах члени чинять тиск один на одного, недозволяючи робити кроки в бік. Це сформувало інертність свідомості росіян та її відставання від об'єктивних економічних змін. Пригадуючи ставлення до реформ Петра I, Мордвинова, Столипіна, Вітте і навіть непу, у поведінці сучасних росіян можна побачити наче дзеркальне відображення їх минулого.

Карл Маркс, виявляючи значне зацікавлення до азіатського способу виробництва, вказав на його генетичний зв'язок з общинним устроєм, географічними умовами і природними задатками людини. Історичним центром азіатської організації суспільства називають Китай, Єгипет, Межиріччя, Японію, Середню Азію, Росію. Московське царство за часів Івана IV і подальших правителів явно тяжіло до східних деспотій. Приватна земельна власність була відсутня, землю розподіляла церковна влада, зберігався культ держави, коліноприклонність і безправ'я народу.

Народ – це міцна гранітна основа, скріплена цементом вікових традицій писав А. Герцен. Традиції можуть сприяти економічному зростанню чи гальмувати його, можуть діяти вибірково, можуть сприяти поділу праці і спеціалізації, традиції можуть провокувати експерименти і політичні рішення.

М. Бункін та В. Семенов узагальнили ключові тези, які характеризують азіатський спосіб виробництва, виділяють таке: – східний деспотизм, безмежна влада імператора, фараона, хана, їх намісників і сатрапів; – практична відсутність приватної власності на землю – основний засіб виробництва, на систему водопостачання та інфраструктуру, які знаходяться у власності держави; – поєднання цих двох засад безмежно посилювало центральну політичну владу і, з одного боку, перетворило економіку в атрибут політичної держави, а з іншого, поєднало владу з власністю, внаслідок чого правитель став верховним власником; – наявність багаточисельної та корумпованої касти чиновників, грабіжників народу та підприємців, які в силу обставин надали перевагу сфері обігу – торгівлі, лихварству, обслуговуванню влади; – виробництво тупіє на низькому технічному рівні, економічне зростання, зазвичай екстенсивне, стимулювало примусом та жорстокістю влади; за правило залишалася застійна бідність населення [4, с. 293].

Звичаї азіатського суспільства пройшли крізь пласти російських реформ і революцій. Досі особливо важко подолати поєднання політичної влади з власністю на землю, тобто скинути владу з «престолу верховного власника».

В. Бурега та О. Любчук, підсумовуючи свої дослідження, виділяють особливості російського та українського менталітету. Отож, особливостями російського менталітету є слабка орієнтація на раціоналізм; прагнення до духовної сторони життя; відносно високий рівень ірраціоналізму у поведінці людей, відсутність прагнення до самостійності та активності у більшій частини населення та колективізм. На думку В. Бурєги, особливостями українського менталітету є самобутність українського народу; раціоналізм як прагнення до об'єднання з іншими настільки, наскільки б це не суперечило правилу особистої власності; працьовитість хазяїна-хлібороба з його віковим

прагненням до землі; прагнення та здатність до суспільно-політичної творчості, енергія у захисті прав на самовизначення свого життя [5, с. 21].

Якщо ж вести мову про український менталітет, у тому числі й господарський (економічний) та про особливості психології суспільства більш глибоко, то варто зауважити, що вони формувалися під дією об'єктивних (природно-кліматичних, географічних, релігійних, культурно-традиційних тощо чинників) та суб'єктивних (вплив менталітету та психологічних особливостей країн-загарбників, передусім Польщі та Росії).

Природно-кліматичні умови та географічне розташування українських земель зумовили у господарському житті чітко виражену орієнтацію на сільське господарство й торгівлю. Внаслідок того, що українці проживали в сприятливих кліматичних умовах, які виключали конкурентну боротьбу за розподіл земельних ресурсів, їх національний індивідуалізм має певну особливість. Індивідуальні риси господарського менталітету проявляються не в боротьбі за економічні інтереси та результат цієї боротьби (як у суспільствах, що ведуть боротьбу за виживання в суворих кліматичних умовах), а в розмежуванні інтересів, пошуку компромісу, ізолюваності [6, с. 132]. Важливою рисою господарського менталітету, сформованою під впливом природо-географічних чинників, є технологічний консерватизм, тобто прихильність до традицій і відторгнення нововведень. Досвід предків був найважливішим джерелом інформації, а інновації сприймалися з упередженістю.

Вигідне географічне розташування українських земель на перетині ключових євразійських транспортних коридорів сприяло розвитку торгівлі, завдяки чому Русь була втягнута у фінансову та торговельну систему тогочасного світу. Це дозволяло запозичити досвід господарювання представників інших країн, сприяло розвитку толерантності й дипломатичності для пошуку взаємовигідних умов укладання торговельних угод. Проте ці риси національного господарського менталітету зазнали в подальшому значних трансформацій через тривале обмеження вільного ринку з боку інших держав, у складі яких перебувала Україна.

Можна сказати, що розвиток господарського менталітету та етнопсихології українського менталітету відбувався на засадах діалектики Західного та Східного світоглядів, їх адаптації до власних умов життя, господарювання та світогляду. Яскравим прикладом цього є прийняття православ'я – релігії, яка орієнтувала людину на духовні перетворення, стимулювала прагнення до самовдосконалення, наближення до християнських ідеалів, але при цьому не давала стимулів для економічного прогресу. Це певною мірою розвивало у структурі національного господарського менталітету цінності безкорисної праці та негативного ставлення до багатства [7; 8]. Для православної релігійної свідомості неможливе прийняття раціоналізму, який є базисом для розвитку підприємницької заповзятливості, заохочує прагнення до збагачення. Православна релігія активно проповідувала покаєння та покірність, натомість необов'язковість, відсутність дисципліни не вважалися істотним недоліком. Праця трактувалась як зобов'язання і покарання за гріхи. Однак, перебуваючи під владою загарбників, українська еліта намагалась і опором, і компромісами відстоювати власні (національні) інтереси, що не завжди увінчувалося позитивним результатом. У силу історико-політичних обставин та з метою збереження національних традицій шляхом компромісу у 1596 році було підписано Берестейську унію, якою було започатковано греко-католицьку церкву, яка, прийнявши католицькі догми, все ж змогла зберегти православні обрядовості. Слід зауважити, що такий крок відіграв свою роль і у формуванні господарського менталітету українського суспільства. Українці опинилися між двох християнських традицій – католицизму та православ'я, що теж наклало свій відбиток на особливості господарювання. Адже, на відміну від православ'я, католицизм, зокрема

протестантизм у різних його формах, був ідеологічною й етичною підставою процесу накопичення капіталів та розуміння праці як способу прояву обраності кожної особи для порятунку. Успішне підприємництво, добродієність, набожність, працьовитість – все це вважається проявом Божого обранця. Чим більше діяльність людини є бажаною Богу, тим більше вона винагороджується вже в цьому житті. Тобто протестантські вчення сформувавши ставлення до підприємництва як до суспільно-корисної і богоугодної діяльності. Високі прибутки розглядалися як важливий показник успіху в діяльності. Проте сам підприємець у жодному випадку не повинен був насолоджуватися плодами багатства, пам'ятаючи, що праця – релігійний обов'язок. Отож, моральні вимоги протестантизму загалом відповідали необхідним умовам економічного розвитку, які передбачають перевищення інвестицій над споживанням [9, с. 107].

Період X – XIV ст. можна назвати першим у формуванні психології підприємця. Він характеризується такими ознаками: 1) орієнтацією на зовнішню торгівлю, що приносить величезний прибуток і задовольняє попит на іноземні товари класу земельних власників; 2) формуванням підприємницького стану з військових, тобто з княжих дружин; 3) об'єднанням купців, проведенням торговельних угод у центрах інтенсивного товарного обміну – містах у спеціальні ярмаркові дні; 4) лояльною податковою політикою, що забезпечує рівні стартові умови для розвитку підприємництва [9; 10].

Проте дух українського підприємництва було надломано під тиском країн-загарбників. За часів Литовсько-Польської доби (XIV – XVI ст.) головними умовами торгівлі були численні перепони: обмеження свободи, точна регламентація, зростання ввізного мита, ускладнення транзиту. Основними економічними особливостями цього етапу (з кінця XIV до XVI ст.) було: 1) скорочення чисельності підприємців внаслідок політики масових репресій з боку держави; 2) несприятлива податкова політика з боку литовської та польської влади; 3) зосередження зовнішньої і внутрішньої торгівлі в руках польських купців, припинення зовнішньоекономічних операцій з боку українських підприємців [9; 10].

У середині XVI століття опозиційні настрої української еліти щодо зростання королівської влади послабилися через збільшення зовнішньої загрози зі сходу, де протягом XV століття зростала нова міжнародна потуга – Велике князівство Московське. Московія перейшла в наступ, і на початку XVI століття великі князі змушені були визнати зверхність царя над двома своїми колишніми територіями, Смоленщиною та Чернігівщиною. Це був перший випадок, коли Московське царство поширило свою владу на частину території нинішньої України. З часом просування Московської держави на захід поглиблювалося.

У період після так званого Переяславського договору 1654 р. Україна звільнилася від підлеглості Польщі й ще не потрапила в залежність від Російської імперії, тому умови економічного життя українців не гальмували розвиток підприємництва. Козаччина була прикладом того, як історичні обставини сприяли формуванню в структурі національного менталітету капіталістичних рис, а саме: свободи волі та вибору з відчуттям дисципліни і відповідальності; духу конкуренції та співпраці; зростанню цінності багатства та матеріального добробуту; зростанню поваги до інституту приватної власності.

Німецький філософ О. Шпенглер, досліджуючи феномен козацтва, зазначав, що є народи-пани і народи-плебеї (свинопаси, гречкосії), а козаки – особливий тип людей, створений панувати не над кимось, а на своїй землі, бути суб'єктом власного життя, а не глиною в чужих руках. Козак – це тип такої людини, яку мучить більше не економічна кривда, а відібрання у неї свободи, зганьблення [10, с. 54].

Поділ людей на панів та плебеїв не є класовим, соціальним, а лише психологічним. Скажімо, змучена французька аристократія матеріальними утіхами тяжіє до плебеїв феллахського типу. Так само козацька аристократія в Україні – виразний

аристократичний тип за Богунів і Дорошенків стає типом плебейським за панів Халявських і Довгочхунів. Ці два типи добре характеризує відношення до суспільно-політичних ідеалів. Плебея пізнати по тузі за соціальною справедливістю, за рівністю (хоч би під тираном). Пана пізнаємо по тузі за свободою, все одно якою ціною здобутою. Любов до «батюшки царя», який їх захистить від панів чи старшини, – це любов плебея.

У козаків на першому місці була не матеріальна шкода, а моральна образа і відплатити за кривду та образу – було справою честі. Противники про козаків казали, що хоч вони були хлопами, але такими хлопами, які достойні були бути Квінтами Цінцінатами; суверенні держави називали їх мужественним руським народом, а інші – дияволами Хмеля, що теж було не меншим компліментом. Густав Адольф старався прийняти їх до своєї служби. Московський дяк Іван Акінфієв обурливо казав про козаків, що вони готові дияволу душу продати за свободу, за стремління до волі. Д. Яворницький писав: були се люди дикі, безпощадні супроти своїх ворогів, але дуже добрі приятелі й вірні товариші у взаємовідносинах. Для них одурити уважалось гріхом навіть самого чорта, якби той завітав до січового товариства. Найбільше цінували свободу; воліли смерть, аніж неволю; на Січі панувала честь і безпека, не було крадіжок. Їх погляд на життя можна назвати своєрідним епікурейством: «хто Отче Наш знає, той вранці стає, вмивається та й чарки шукаю»; але були і стоїками: «умів шарпати, умів і вмерти не скиглячи» – важливо, щоб так про нього говорили нащадки [10].

У книзі «Добрий тон», випущеній ще у 1770 році у місті Почаєві, подано приписи старокозацького доброго тону, наприклад: не хвали себе, ані не принижуй; не мов о речах своїх приватних і домових, хіба би з приятелем щирим. Соціалісти ж зачинають і закінчують про свої нещастя і свою біду публічно, в передмовах своїх творів, мов жебраки під церквою. А козацьке прислів'я «краще п'яниця у воді, аніж при кермі» свідчить про безоглядність існування правил карності й про різницю моралі двох епох (козаччини і сьогодення). Сьогодні гуманісти дозволили б такому керманичу скоріше чайку з цілою залогою догори дном вивернути, аніж допустити людину до такої зневаги. За часів козацтва були правила та національна свідомість, знання про те що гріх є гріхом, крок у провалля є кроком у провалля, а не шляхом поступу цивілізації. Ніхто так не ганьбився над патріотизмом, вірою в себе, творчою роллю сили, гордістю за своїх предків, як соціалісти та більшовики, які пропагували похвалу рівності у рабстві, схиляння чола перед сильним, плазування перед носіями ідей інтернаціональних та братерських ідей [10]. Отак поступово впродовж століть відбувалося психічне ламання нації.

Отож, козак був се тип людей, який червоною ниткою переходив від доби Мономаха, Ігоря, через добу Козаччини аж до XVIII ст. Був сей тип козака у Шевченка, в протиставленні до типу гречкосія, і тип людини, яку віддали анафемі ті прекрасно духи, що заповнили душу нашої інтелігенції в XIX ст. і калічили досі [10, с. 82 – 87].

Із остаточною втратою незалежності та руйнуванням Запорізької Січі економічний потенціал та ресурси українських земель стали використовуватись для розвитку економіки Російської імперії. З середини XVIII ст. Україна знову втратила свою економічну незалежність, перетворившись на частину загальноросійського ринку. Головними особливостями розвитку українського підприємництва в XVIII – XIX ст., що значною мірою вплинули на формування національного господарського менталітету, були: 1) вплив російської імперської соціокультурної моделі розвитку, яка передбачала надмірну централізацію і бюрократизацію господарського життя, посилення експлуатації народу традиційно феодальними методами; 2) концентрація в руках держави фінансових потоків і прибуткових видів діяльності, перетворення держави на головного інвестора; 3) залежність утворення великих капіталів від держави; 4) другорядність, вторинність підприємницької діяльності порівняно з державною

службою; 5) нестабільне, залежне від волі чиновників, становище підприємців; 6) переважання серед українського купецтва і промисловців не українців за походженням (росіян, поляків, євреїв та ін.) [11, 12].

Після Жовтневої революції (1918 р.) і до 1991 року національна економіка України була тісно інтегрована в командно-адміністративну систему СРСР, і не становила цілісного комплексу, адже на українській території вироблялося лише 20% завершеного виробництва. Тривалий розвиток національної економіки в межах радянської командно-адміністративної системи доповнив формування образу економічно залежного суб'єкта господарських відносин, якому притаманні такі риси господарського менталітету:

- безініціативність, пасивність господарюючих суб'єктів;
- низький рівень довіри до держави в суспільстві;
- відчуття безпорадності, відсутність контролю над особистим життям;
- прагнення делегувати відповідальність за свій добробут;
- страх позбутися підтримки з боку держави;
- переважання у трудовій діяльності примусу над стимулом.

Д. Донцов ХІХ – поч. ХХ ст. характеризував глибоким упадком, в якому опинилася наша національна психіка, але, з іншого боку, розглядав як можливість до нового відродження традицій, адже усі стали говорити, що не поважаються традиції як джерело національного відродження. Народ без традицій не живе, а животіє. Коли тратить свої, йому в голову вбивають чужі, бо не може людина жити без правил і приказів. Традиції – це панцир, який хоронить збірноту від ворожих ударів. Фундаментом нації є мова, віра, звичаї, ідеали предків, їх моральні, релігійні, політичні, економічні й соціальні догми. Але чи всі вони є позитивні, чи усі варто плекати? [10]. Це показує час, і позитивні обирає на роль маяка кожної нації, який є вкрай потрібним у сучасному глобалізованому світі.

Аналізуючи нинішній психологічний стан українського суспільства, можна виділити ряд проблем, які потребують швидкого та якісного вирішення.

Перша проблема носить історико-політичний характер. У нашому суспільстві продовжує діяти, хоч і у дещо скорегованій формі під дією західного впливу, азіатський спосіб виробництва (господарювання), отриманий у спадок від східного загарбника, який проявляється у тісному переплетінні влади та бізнесу, що створило олігархічну модель економіки, котра характеризується концентрацією непропорційно великої частки фінансових і управлінських ресурсів у руках кількох бізнес-груп, які контролюють основну частку експорту та переробки сировинних ресурсів. Урядові рішення часто приймаються згідно з інтересами цих груп, а не загальнонаціональних. Процеси приватизації державної власності відбувалися не прозоро та не відповідно до законів ринкової вартості. Приватний бізнес простих людей зосереджений здебільшого у сфері торгівлі та послуг. Науковий прогрес, ресурсозберігаючі технології та інновації впроваджуються у виробництво вкрай низькими темпами. Численна та корумпована каста чиновників, грабіжників народу та підприємців, зміцнює присутність корупції та хабарництва і на загальнодержавному рівні як єдиного можливого швидкого вирішення власних справ. Як наслідок верховенство закону та правосуддя втратило свою силу та актуальність. Тіньова економіка суттєво не зменшує своєї частки, адже така модель господарювання є досить привабливою для суспільства, в якому панує корупція і немає рівності усіх перед законом. Така ситуація є вкрай неприйнятною з точки зору ефективного розвитку національної економіки, бюджет країни недоотримує значних надходжень, сповільнюється розвиток промисловості, недофінансовуються численні національно важливі державні програми суспільного розвитку, неможливо підняти соціальні стандарти життя в країні. Відмінним від азіатського способу господарювання

є хіба що децентралізація влади, розвиток місцевого самоврядування, волонтерства й активна громадсько-політична позиція значної частини населення, мабуть, як форма прояву особливостей українського менталітету та прагнення до свободи, закладені у пам'яті народу ще у ті давні славні часи Київської Русі та Козаччини. Але і цей рух відчуває значний опір з боку олігархічних кланів.

Наступна важлива проблема, яка гальмує реформи різних рівнів та у різних сферах господарювання, носить психологічно-організаційний характер. Її витoki теж криються у площині азійського стилю управління, направлено на стимулювання економічного зростання шляхом примусу та жорстокості влади. Скажімо, у радянські часи невиконання п'ятирічних планів, які часто носили кількісний, а не якісний характер і були мало реалістичними, каралося законом та позбавленням волі. Відтак, працівники, щоб уникнути покарання, вдавалися до фіктивних звітів, що привчило людей до брехні заради виживання. У суспільстві звиклися з думкою, що бажане можна видавати за дійсне. І ця ідея настільки вкоренилася і трансформувалася, що тепер вона має місце не лише у виробничих процесах, які носять вкрай бюрократичний характер, де створюється ефект роботи шляхом завантаження працівників непотрібними та абсурдними обов'язками, де й надалі робочі процеси оцінюються кількісними, а не якісними показниками, а мало б бути навпаки. Такі процеси мають місце в освітній системі, коли вона потребує реального виконання реформ, а не вдаваного; і в медичній, коли медичні послуги повинні бути якісними і повинні реально надаватися пацієнтам, а не суто формально; і в транспортній інфраструктурі, де дійсно відбувається оновлення транспортних засобів, покращується якість та культура обслуговування, проводиться ремонт доріг відповідно до міжнародних стандартів, і в ряді інших сфер господарювання. Але реальні реформи вимагають зусиль та сили волі від кожного, значної і чесної праці, починаючи від учня – студента, закінчуючи науковцем – керівником – урядовцем. Чи є у суспільства сила волі до реформ? Чи воно й надалі продовжує шукати легші обхідні шляхи для вирішення власних інтересів? Поки що має місце друга відповідь. Але цей шлях призводить до утопії та ілюзій, до суспільства, в якому бажане не відповідає дійсності, де престиж займаної посади не відповідає професійним навикам та компетенціям, де наявність червоного диплома не завжди засвідчує відповідний рівень знань, де рішення суду не завжди відповідає закону, де доступ до посад чи певних суспільних благ та послуг вкрай важко отримати прозорим та чесним шляхом. Якщо так продовжувати й надалі, то одного моменту суспільство може опинитися не лише без освітньої системи чи медичної сфери, а без держави взагалі.

Наступна проблема нашого суспільства – це бідність. Бідними вважаються люди, які основну частину свого прибутку витрачають на своє фізіологічне відтворення: їжу, одяг, ліки, оплату комунальних послуг. Серед чинників, що зумовлюють бідність, можна виокремити: економічні (падіння доходів населення, інфляція, низька заробітна плата, безробіття), соціальні (інвалідність, старість, еміграція, зумовлена відсутністю соціальних гарантій, низька пенсія), демографічні (неповні сім'ї, сім'ї з високим навантаженням утриманців, молодь і покоління «45+» зі слабкими позиціями на ринку праці), політичні (розпад країни, військові конфлікти, вимушена міграція), регіонально-географічні (економічно депресивні регіони). На жаль, на даному етапі розвитку України кожен із зазначених чинників є актуальним.

Слід зазначити, що бідні не є економічно самостійною категорією, адже не можуть забезпечити себе без допомоги держави у вигляді дотацій, субсидій, пільг. З одного боку, вони втрачають економічну незалежність, але з іншого, не позбавляються конституційних прав, однак ними вони не можуть скористатися – маючи формальне право на медичне обслуговування чи освіту, реальний доступ до них є закритим. Наприклад, 2016 – 2017 рр. близько 9-ти із 15-ти мільйонів українських родин

отримували субсидію, а це понад 60 % населення, тоді як у економічно розвинених країнах частка субсидованого населення становить в середньому 5%. Перевести половину країни у субсидуальну залежність – це у майбутньому – глибока соціальна, морально-етична та психологічна проблема суспільства та шлях проїдання коштів державного бюджету, а не шлях перспективного розвитку національної економіки. Така політика субсидування не стимулює у населення культури заощадження та економії ресурсів, є принижуючою і формує у половини населення України психологію «жебрака», а не самодостатньої особистості, реалізованого у житті фахівця, кваліфікованого і впевненого у собі професіонала, який із зацікавленням і з задоволенням працює у рідній країні за гідну заробітну плату, достатню для оплати житлово-комунальних послуг без жодних субсидій [13].

Поняття бідності та багатства мають не лише економічну форму вираження, це своєрідний спосіб мислення й стиль життя. Стереотипи світосприйняття та поведінки, які передаються від покоління до покоління як культурна норма. Для бідних характерна смиренність, невміння будувати своє майбутнє і фаталізм. Бідні покладаються на державну допомогу, що формує культуру залежності. Багаті ж, навпаки, мають впевненість у власних силах, що визначається якісною освітою, родинним практичним досвідом. Вони не бояться ризикувати, мислять глобально, ставлять перед собою високі цілі й покладаються на себе.

Якщо аналізувати споживчі витрати домашніх господарств за цілями, у 2016 році на продукти харчування та безалкогольні напої було витрачено 38,9% надходжень, витрати на розваги, відпочинок та алкогольні напої в загальній сукупності перевищили 13%, тоді як витрати на освіту мали найменше значення у питомій вазі витрат і становили 1,4%. Значна частина населення (38,4%) негативно ставиться до підприємницької діяльності та впевнені, що не будуть нею займатися. За умов незадовільної оплати праці найчастіше українці вказують, що шукатимуть додаткову (33,5%) або іншу (18,8%) роботу, 17,4% намагаються знизити потреби. Лише 10,7% вимагатимуть від керівництва підвищення зарплати. І лише 4,7% громадян заявили, що намагаються заснувати власний бізнес. Отож, у психології громадян переважає прагнення перекласти відповідальність за свій добробут на інших, очікування допомоги від держави, терплячість і неризиковість переважають над ініціативою та бажанням займатися власною справою. Це також посилює залежність населення від соціальної допомоги з боку держави чи інших осіб. Матеріальний добробут значної частини населення України знаходиться у прямій залежності від доходів, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю. Питома вага оплати праці у структурі доходів домашніх господарств не набагато перевищує сукупний дохід, отриманий від держави, родичів та інших осіб – 50,9% порівняно з 38,5% [5].

Пріоритетні цінності, якими керується українське суспільство у процесі підприємницької діяльності і які визначають моделі економічної поведінки, кардинально відрізняються від цінностей, які панують у розвинених країнах. Наявність впливових родичів в українців має найвищу оцінку серед чинників успіху у бізнесі – 51,1% проти 12,9% у розвинених країнах; здатність обходити закон – 33,1% проти 5,4%; тоді як професійні здібності та інтелект цінуються на 30,3% проти 56,4%, якісна освіта – 25,8% проти 49,3%, а вміння розпоряджатися грошима – 14,4% проти 23,9% [14].

Погоджуємось із думкою Ванюшиної О.Ф. про те, що економічний рівень населення прямо пропорційний психологічній готовності брати відповідальність за себе і за державу. Переважна більшість бідних у державі робить її нездатною до розвитку на основі власних ресурсів. Безперспективними залишатимуться і спроби змінити психологічне ставлення до держави як до донора, без суттєвих зрушень в економічному благополуччі громадян. Для цього необхідно проводити не лише економічні реформи

щодо структурних змін виробництва задля забезпечення зростання ВВП та добробуту населення, але реалізовувати програми психологічного оздоровлення нації з метою подолання корупції та колоніального мислення, посилення засад господарського менталітету, інтелектуального та духовного розвитку суспільства, формування міцного середнього класу та класу «нових» багатих із високими якісними характеристиками їх світогляду та поведінки. Усе це в сукупності забезпечить умови для переважання та успішного розвитку національної економіки України.

Цікавими є і дослідження, які стосуються психології багатих і бідних людей. До багатих відносять тих людей, хто володіє максимальною кількістю грошей. Багатство виражається грошовою сумою, еквівалентною тому, чим володіє людина. Крім цього, виділяють «старих» і «нових» багатих. «Старі» багаті накопичували свої багатства десятиліттями та століттями, передаючи їх з покоління в покоління. І в цей період формувались соціально-психологічні характеристики вищого класу. «Нові» багаті створили свій добробут за лічені роки, зазвичай, у результаті радикальних соціальних змін (революцій), і фактично, ставши багатими, не встигли набути відповідних вищому класу соціально-психологічних характеристик: високий рівень освіти та культури, етичних норм бізнес-поведінки тощо [14]. До «нових» багатих можна віднести більшість олігархів, урядовців, депутатів України.

Висновки. Основі психологічні та ментальні проблеми, які нині гальмують розвиток суспільства та національної економіки України, успадкували від Російської імперії та СРСР. Але не варто увесь тягар провини перекладати на країну-загарбника, значна відповідальність лежить безпосередньо й на українському суспільстві, яке, відверто кажучи, розлінилося і не прагне реформуватися на засадах прозорості, відкритості, чесності. Звісно ж, по-старому, з допомогою хабара легше вирішити власне питання, але це недалекоглядне й безвихідне рішення. Отож, основним завданням перед українським народом є позв'язувати нитки старої, урваної колись національної традиції господарювання та світосприйняття із сучасними вимогами часу щодо розвитку інновацій та інтеграції у міжнародні господарські процеси. Це дозволить зберегти національну самобутність та забезпечить розвиток національної економіки на засадах націоналізму. Вважаємо, що розвиток та реформації національної економіки будуть неефективними без духовного, національного та психологічного оздоровлення суспільства. Тому підґрунтя для економічних реформ слід формувати крізь призму виховання, освіти, культури і традицій, релігії, а також системи правосуддя й покарання. Як би це просто не звучало, але без усіх цих складових важко розвивати національну економіку та розбудовувати власну державу.

Conclusions. Summing up all the above, it can be noted that the main psychological and mental problems, impeding the development of society and the national economy of Ukraine now have been inherited from the Russian Empire and the USSR. But doesn't should to transfer all the burden of guilt on the country-invader, as well as significant responsibility lies directly on the Ukrainian society, which, frankly speaking, has fallen down in laziness and doesn't seek to make economy's and state reform on the principles of transparency, openness and honesty. Of course, it is easier to solve the actual issue by the help of bribes as in the old days, but it is short-sighted and hopeless solution. Therefore, the main task of the Ukrainian people is to restore the lost old national traditions of management and world perception, as well as their combination with modern time requirements for the development of innovation and integration into international business processes. It'll preserve the national identity and ensure the development of the national economy on the basis of nationalism. we consider that the development and reforms of the national economy will be ineffective without the spiritual, national and psychological improvement of society. Therefore, the basis for economic reforms should be formed through the prism of education, education, culture and traditions, religion, as

well as justice and judgment. No matter how it easy sounds, but without all these components, it is difficult to develop a national economy and to build its own state.

Список використаної літератури

1. Райнерт, Ерік С. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними [Текст] / Ерік С. Райнерт. – К.: Темпора, 2015. – 444 с.
2. Бункина, М. К., Экономика и психология. На перекрестке наук: уч. пособие. [Текст] / М.К. Бункина, В.А. Семенов – М.:Изд. «Дело и Сервис», 1998. – 400 с.
3. Національна економіка: пошук ефективних механізмів господарювання: колективна монографія; [Текст] / за ред. В.П. Дубіщева. – Полтава, 2016. – 280 с.
4. Бурега, В.В.. Економічна психологія в схемах і таблицях: навч.-методичний посібник [Текст] / В.В. Бурега, О.В. Любчук – Донецьк: ДонДАУ: АПЕК, 2003. – 63 с.
5. Галушка, З.І. Господарський менталітет та національні особливості процесів соціалізації економіки: монографія [Текст] / З.І. Галушка, О.О. Лусте. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2017. – 264 с.
6. Стражний, О. Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність [Текст] / О. Стражний. – К.: Книга, 2009. – 365 с.
7. Лютко, О.М. Релігія й менталітет: генеалогія наукової рефлексії [Текст] / О.М. Лютко // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2006. – Вип. 29. – С. 21 – 24.
8. Наумік, К.Г. Економічна психологія: навч. посібник [Текст] / К.Г. Наумік. – Харків: ХНЕУ, 2007 – 276 с.
9. Пономарьов, А.П. Етнічність та етнічна історія України [Текст] / А.П. Пономарьов. – Київ: Либідь, 1996. – 272 с.
10. Донцов, Д.М. Де шукати наших історичних традицій? // Квартальний вісник. – Ч. 1 (17). [Текст] / Д.М. Донцов – Львів. 1938. – 88 с.
11. Грицай, Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XXст. [Текст] / Я.Й. Грицай. – К.: Генеза, 1996. – 360 с.
12. Прутська, О. Історичний досвід розвитку підприємництва в Україні [Текст] / О. Прутська // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 9. – С. 32 – 37.
13. Владимир, О. Порухення соціальної справедливості як фактор дисбалансу розвитку національної економіки України [Електронний ресурс] / О. Владимир // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2018. – Вип. 2 (19). – С. 132 – 150 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18vomneu.pdf>
14. Ванюшина, О.Ф. Порівняльна характеристика бідних та багатих [Текст] / О.Ф. Ванюшина // Організаційна та економічна психологія в Україні: сучасні проблеми та перспективи розвитку. – К., 2018. – С. 128 – 129.

References

1. Erik S. Reinert. How Rich Countries Got Rich And Why Poor Countries Stay Poor [Yak bahati krayiny zabahatili... i chomu bidni krayiny lyshayut'sya bidnymi], Kyiv: Tempora, 2015. 444 p.
2. Bunkina M. K., Semenov V. A. Economics and Psychology. At the crossroads of sciences [Ekonomika i psikhologiya. Na perekrestke nauk], Moskov: "Business and Service", 1998. 400 p.
3. Dubishchev V. P. The national economy: the search for effective mechanisms of management [Natsional'na ekonomika: poshuk efektyvnykh mekhanizmv hospodaryuvannya], Poltava, 2016 280 p.
4. Bureha V.V., Lubchuk O.V. Economic psychology in charts and tables: educational and methodical manual [Ekonomichna psikhologhiya v skhemakh i tablytsyakh: navch.-metodychnyy posibnyk], Donetsk: DonDAU: APEC, 2003. 63 p.
5. Halushka Z.I., Luste O.O. Economic mentality and national peculiarities of the processes of economic socialization: monograph [Hospodars'ky mentalitet ta natsional'ni osoblyvosti protsesiv sotsializatsiyi ekonomiky], Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2017. 264 p.
6. Strazhnyy O. Ukrainian mentality: illusions, myths, reality [Ukrayins'ky mentalitet: ilyuziyi, mify, real'nist'], Kyiv: Book, 2009. 365 p.
7. Lyutko O.M. Religion and mentality: genealogy of scientific reflection [Relihiya y mentalitet: henealohiya naukovoyi refleksiyi]. Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu im. I. Franka - Bulletin of the Zhytomyr I. Franko State University, 2006. 29. P. 21 – 24.
8. Naumik K.H. Economic psychology. Teaching manual [Ekonomichna psikhologhiya. Navch. Posibnyk], Kharkiv: KhNEU, 2007. 276 p.
9. Ponomarev A.P. Ethnicity and Ethnic History of Ukraine [Etnichnist' ta entichna istoriya Ukrayiny], Kyiv: Lybid, 1996. 272 p.
10. Dontsov D.M. Where to look for our historical traditions? [De shukaty nashykh istorychnykh tradytsiy?]. Kvartal'nyy visnyk – Quarterly Bulletin. Part 1 (17). Lviv 1938. 88 p.

11. Hritsay Ya.Y. Essay on the history of Ukraine: the formation of the modern Ukrainian nation of the XIX-XX centuries [Narys istoriyi Ukrainy: formuvannya modernoyi ukrayins'koyi natsiyi XIX-XX], Kyiv: Genesis, 1996. 360 p.
12. Prutska O. Historical Experience of Entrepreneurship Development in Ukraine [Istorychnyy dosvid rozvytku pidpryyemnytstva v Ukraini]. Ekonomika. Finansy. Pravo – Economics. Finances. Law. 2002. No. 9. P. 32 – 37.
13. Vladymyr O. Social justice violation as a factor of the imbalance in the economic development of Ukraine [Porushennya sotsial'noyi spravedlyvosti yak faktor dysbalansu rozvytku natsional'noyi ekonomiky Ukrainy]. Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava. – Socio-economic problems and the state. 2018. 2 (19). P.132 – 150, available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18vomneu.pdf>
14. Vaniushyna O. F. Comparative Characteristics of the Poor and Rich [Porivnyal'na kharakterystyka bidnykh ta bahatykh]. Orhanizatsiyna ta ekonomichna psykholohiya v Ukraini: suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku – Organizational and Economic Psychology in Ukraine: Current Problems and Prospects of Development. Kyiv. 2018. C. 128 – 129.

Отримано 26.02.2019

УДК 330.322: 330.5: 338

ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ

Оксана Мазуренок

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна*

Резюме. Здійснено аналіз теоретичних основ поняття «інвестиційний клімат» на основі трактування даного визначення різними вченими. Визначено ключові чинники впливу на формування інвестиційного клімату в Україні. Проаналізовано показники інвестування української економіки у 2010 – 2017 роках. Розглянуто динаміку зміни індексу інфляції в Україні за 2010 – 2018 роки. Проаналізовано динаміку зміни валового зовнішнього боргу і валового внутрішнього продукту України з 2010 до 2017 роки. Подано платіжний баланс України в аналітичній формі за період 2010 – 2017 років. Здійснено огляд надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну за період 2010 – 2018 років і проведено аналіз причин скорочення та збільшення їх обсягу за відповідний період. Запропоновано напрями, що сприятимуть покращенню інвестиційного клімату в Україні та стимулюватимуть інвестиційні процеси в економіці держави.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, динаміка, індекс інфляції, валовий зовнішній борг, валовий внутрішній продукт, платіжний баланс, заходи.

TRENDS OF UKRAINE'S INVESTMENT DEVELOPMENT OVER THE LAST DECADE

Oksana Mazurenok

Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University, Ternopil, Ukraine

Summary. The article analyzes the term «investment climate», based on the interpretation of different scientists. It reveals the main factors of influence on the formation of the investment climate in the country. The indexes of investing in the Ukrainian economy of 2010 – 2017 years are analysed. The dynamics of change of inflation index is considered in Ukraine for over 2010 – 2018. The dynamics of change of gross external debt and gross domestic product of Ukraine is analysed from 2010 to 2017. The review of receivables of direct foreign investments is carried out to Ukraine for period 2010 – 2018 and the analysis of reasons of reduction and increase